

ตามรอยพ่อ ครูของแผ่นดิน

ท่านประธานกรรมการคุรุสภา ท่านเลขาธิการคุรุสภา ท่านผู้บริหาร เพื่อนครู และท่านผู้ฟังที่เคารพ

ผมรู้สึกเป็นเกียรติและมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “ตามรอยพ่อ ครูของแผ่นดิน” เรื่องนี้ก็จะคงจะสอดคล้องกับคำขวัญวันครู พ.ศ. 2551 ที่ว่า “ครูของแผ่นดิน เลิศศิลปศาสตร์ มหาราชภูมิพลฯ ชนบุชชา” พวกเราคงจำได้เมื่อ พ.ศ. 2493 ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ได้มีพระปฐมบรมราชโองการ ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2493 ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง พระปฐมบรมราชโองการสั้น ๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ถือว่าเป็นพระราชปณิธานสูงสุดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงให้ไว้กับปสกนิกธล้าพุดกันนในภาษาสามัญชน พระปฐมบรมราชโองการนี้เป็นเสมือนคำมั่นสัญญา ที่พระมหากษัตริย์ทรงสัญญากับมหาชนชาวสยามนั่นเอง

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิบัติคงมั่นต่อพระปฐมบรมราชโองการอย่างเคร่งครัด เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามโดยแท้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใช้การศึกษาเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง ในการสร้างประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม พระองค์จึงเป็นทั้ง “ปราชญ์ทางการศึกษาและบรมครูของแผ่นดิน” การเสด็จเยี่ยมเยียนประชาชนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ทำให้พระองค์ทรงพบปัญหาและความทุกข์ยากของประชาชนที่มีอยู่ในภูมิภาคของประเทศ ทรงเห็นว่าปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นแก้ไขได้ด้วย “ภูมิปัญญาของมนุษย์ผ่านการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ” ตรงนี้ถือเป็นเครื่องยืนยันว่า ทรงใช้การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างประโยชน์สุขแก่มหาชน

ปาฐกถาพิเศษ ในวันครู ณ หอประชุมคุรุสภา วันที่ 16 มกราคม 2551

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีวิธีการให้ความรู้แก่พสกนิกร ด้วยวิธีการอันแยบคาย ผ่านการทรงงานของพระองค์ที่ทรงปฏิบัติเป็นตัวอย่าง แล้วให้พสกนิกรนำไปปฏิบัติในพื้นที่ของตนเอง ด้วยเหตุนี้ทุกภูมิภาค พระองค์ได้ทรงตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ของพสกนิกร ได้นำความรู้ไปพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ในลักษณะของ “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” เราก็ได้ยินการกล่าวถึงศูนย์พัฒนาการศึกษาต่าง ๆ เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อันเนื่องมาจากพระราชดำริและมีในที่อื่น ๆ ทุกภูมิภาค ที่กล่าวถึงเรื่องศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพราะผมคุ้นเคยกับศูนย์นี้ เนื่องจากตั้งอยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ในฐานะที่ส่วนใหญ่ในห้องประชุมนี้เป็นชาวพุทธ ความเป็นครูที่ดีจะต้องมีคุณลักษณะที่เรียกว่า “สาม ส” คือ สุวิชาโน มีหลักวิชาดี ซึ่งเกิดจากการศึกษาค้นคว้าหาความรู้อยู่เป็นนิจ วันนี้เป็นวันครู ก็หวังว่าครูจะมีลักษณะนี้ คือความเป็นผู้รู้ดี มีหลักวิชาดี อันเกิดจากการ

ศึกษาหาความรู้อยู่เป็นนิจ สู่ที่ 2 ก็คือ สุสาสโน คือ สอนดี รู้จักชี้แจง ชักจูง ปลุกใจให้เพลิน ถ้าเมื่อใดเราสอนแล้วสามารถชี้แจงได้แจ่มแจ้งชัดเจน สามารถชักจูงให้ลูกศิษย์สนใจตื่นเต้น และตื่นตัว มีความสุขกับสนุกที่จะเรียน นั่นคือการสอนดี และท้ายที่สุด สุปฏิปันโน คือปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นแบบอย่างที่ดี ถ้าพิจารณาจากความมีสาม ส ก็จะเห็นได้ชัดเจนว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีลักษณะครบถ้วนทั้ง สาม ส จึงเหมาะสมแล้วที่ครูสภาและบรรดาครูที่เป็นสมาชิกถาวรยกย่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้เป็นครูของแผ่นดินเลิศศิลปศาสตร์ มหาราชกุมิพลฯ ชนบุชา ผมเองเลือกที่จะเป็นครู และได้เป็นครูมาก่อนชีวิต ได้มีโอกาสทำหน้าที่เป็นผู้บริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 40 ปี จึงถือเป็นทวยราษฎร์คนหนึ่งที่น้อมนำพระราชดำริส แนวพระราชดำริ และแนวปรัชญาพระราชทานของพระองค์ท่านมาเป็นหลักและแนวทางในการจัดการศึกษาหลายเรื่อง แต่ด้วยเวลาที่จำกัด จึงขอนำมาเล่า 3 เรื่อง ให้พอเหมาะกับเวลาและโอกาส

เรื่องที่หนึ่ง เกิดขึ้นเมื่อ 30 ปีที่แล้ว ผมได้รับมอบหมายจากรัฐบาลในสมัยนั้นให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยที่ต้องการจะเปิดโอกาสที่กว้างขวางและทั่วถึงให้กับปวงชนชาวไทย ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หลายประการ ประการแรก ได้รับพระราชทานชื่อของมหาวิทยาลัยชื่อว่า สุโขทัยธรรมมาธิราช มีการสอบทานกันหลายครั้งว่าหมายถึงพระมหากษัตริย์ หรือเจ้านายพระองค์ใด เพราะตอนที่ทำเรื่องขอพระราชทานชื่อขอพระราชทานโดยใช้พระนามของรัชกาลที่ 7 แต่พระราชทานมาก็ไม่ตรงทีเดียวว่า “สุโขทัยธรรมมาธิราช” ก็ได้สอบถามผู้ใหญ่และได้รับการยืนยันว่าน่าจะหมายถึงรัชกาลที่ 7 สมัยที่ทรงกรมเป็นกรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา เพื่อให้แน่ใจว่าไซ้จึงได้ขอพระราชทานตราประจำพระองค์ของรัชกาลที่ 7 ซึ่งเป็นตราสามศร หรือที่เรียกว่า ตรีศร ก็ได้รับพระราชทานอัญเชิญมาเป็นตรามหาวิทยาลัย และได้ใช้ประจำมาจนกระทั่งบัดนี้

แต่ที่สำคัญกว่านั้นคือ มหาวิทยาลัยเกิดจากความร่วมมือของประชาชน มีผู้บริจาคที่ดินให้เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย ซึ่งอยู่ในบริเวณหมู่บ้านเมืองทองธานี จำนวน 30 ไร่ ก็ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาที่จะให้ผู้บริจาคที่ดินได้มีโอกาสนำโฉนดที่ดินขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระราชทานให้เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย ซึ่งได้โปรดฯ ให้คณะเข้าเฝ้า เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2524 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มก่อตั้งและเพิ่งจะเปิดสอน แต่ยังไม่มีการทำและต้องเช่าอยู่ตามอาคารต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร เมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้าเฝ้าโดยไม่มีใครคาดคิด เมื่อผู้บริจาคที่ดินได้ทูลเกล้าฯ ถวายโฉนดแล้ว ได้พระราชทานให้ผมซึ่งทำหน้าที่อธิการบดีคนแรก เข้ารับพระราชทานโฉนดเพื่อนำไปจดทะเบียนเป็นกรรมสิทธิ์ และใช้เป็นที่ดินก่อสร้างที่ทำการของมหาวิทยาลัยในโอกาสนั้น ได้พระราชทานพระราชดำรัสกับผู้ถวายที่ดินตอนหนึ่ง ความว่า “การที่ตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยนี้ ถือว่าเป็นมหาวิทยาลัยสมัยใหม่ ที่จะให้ผู้มีความสามารถและมีความปรารถนาที่จะเรียน ศึกษาวิชาการวิชาการก้าวหน้า กว้างขวางได้ เพราะว่าได้เชื่อว่าคนไทยก็มีความเฉลียวฉลาดขาดแต่โอกาสที่จะได้ขยายความรู้ ความสามารถของตน คนฉลาดที่ได้แสดงแล้วว่าเมื่อมีโอกาสก็ไปเรียนในชั้นสูง จะเรียกได้ว่าทัดเทียมอารยประเทศ ไม่แพ้คนอื่น อาจจะดีกว่าคนอื่นด้วยซ้ำ ฉะนั้นก็สมควรที่จะบริการให้แก่ประชาชนคนไทยได้มีโอกาสที่จะเล่าเรียน” ผมได้รับพระราชทานพระราชดำรัสนี้อยู่ในช่วงที่กำลังคิดอยู่พอดีว่า โดยปกติมหาวิทยาลัยจะต้องมีปรัชญาที่ประกาศออกเป็นเชิงปณิธาน ก็เกิดเป็นความคิดว่า ถ้านำพระราชดำรัสที่สะท้อนภาพของมหาวิทยาลัยเปิดมาเป็นปณิธานน่าจะดีที่สุดในที่สุด ก็เลยขอพระราชทานโดยมีการถอดเทปพระราชดำรัส และนำขึ้นถวาย ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ใช้ข้อความนี้เป็นปณิธานของมหาวิทยาลัย ถือเป็นสิริมงคล

“

เรื่องสำคัญซึ่งเป็นนโยบาย
ด้านการศึกษารัฐบาลปัจจุบัน
และถือว่าเป็นปรัชญาพระราชทาน จาก
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็คือ
เรื่องการสร้างความตระหนักสำนึกใน
คุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

”

ที่น้อยแห่งจะได้มีโอกาสเช่นนี้ พระราชดำรัส
ได้สะท้อนถึงความสำคัญของมหาวิทยาลัยเปิด นั่นคือ
“การเปิดโอกาส” รวมทั้งได้อธิบายอยู่ในตัวว่าเป็น
“มหาวิทยาลัยสมัยใหม่” ที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่น
ซึ่งก็อยู่ที่วิธีการจัดการศึกษาเปิดโอกาสให้คนเรียนได้
กว้างขวางทั่วถึง ซึ่งได้ทรงเน้น เรื่องการศึกษาสร้าง “ความ
ฉลาด” ไว้ในพระราชดำรัสนี้หลายแห่ง ทำให้สามารถ
อธิบายได้ว่า การเป็นมหาวิทยาลัยเปิด คือมหาวิทยาลัย
ที่เปิดโอกาสสร้างความฉลาดและความเสมอภาค
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ
เป็นล้นพ้นที่ได้เสด็จมาพระราชทานปริญญาบัตรให้แก่
บัณฑิตรุ่นแรกด้วยพระองค์เอง ถึงแม้ว่าจะมีผู้สำเร็จการ
ศึกษาเป็นบัณฑิตเป็นเรือนหมื่น และต้องใช้เวลา
พระราชทานหลายวัน เรื่องนี้เป็นประสบการณ์จะเรียกว่า
ตามรอยพ่อเรื่องหนึ่งก็ได้ เพราะเรานำเอาพระราชดำรัส
ที่ทรงชี้แนวทางไปสู่การปฏิบัติ ปีนี้เป็นปีที่ครบ 30 ปี
ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ผลิตบัณฑิตไป
แล้วกว่าสามแสนคนและยังทำหน้าที่ให้บริการการศึกษา
ทั้งในและนอกประเทศได้อย่างเต็มที่ตามเจตนารมณ์
ในการก่อตั้ง

เรื่องที่สอง เป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบายทางการ
ศึกษาของรัฐบาลปัจจุบัน ตอนที่รัฐบาลได้เข้ารับหน้าที่
พวกเราที่เข้าร่วมเป็นคณะรัฐมนตรี ไม่มีใครรู้ตัวมาก่อน
เมื่อเข้ามาก็ไม่มีเวลาที่จะเตรียมการคิดอะไรมาก่อน
ไม่เหมือนกับการเมืองในระบบพรรคที่มาจากการเลือกตั้ง
เพราะพรรคได้ทำนโยบายและแถลงนโยบายก่อนการ
เลือกตั้ง แล้วใครได้เป็นรัฐมนตรีก็ต้องพยายาม
เอานโยบายของพรรคสู่การปฏิบัติ แต่พวกเราที่เข้ามา
ร่วมรัฐบาลที่เรียกว่า ชิงแก่ และผมก็เป็นชิงแก่ที่สุดใน
คณะรัฐมนตรี เพราะว่าเป็นรัฐมนตรีเมื่ออายุ 72 ปี
และเป็นรัฐมนตรีคนที่ 72 ของกระทรวงศึกษาธิการ สิ่งแรก
ที่ต้องทำคือ กำหนดนโยบายก็ต้องถือว่านโยบายเป็น
ดำริริเริ่มขึ้นเองและไปขอเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี
เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นดีด้วยก็จะจัดร่างขึ้นเป็นนโยบาย
ของรัฐบาล นโยบายด้านการศึกษาก็เป็นส่วนหนึ่งของ
นโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีอยู่ 6 ข้อ ตั้งแต่เร่งรัดการปฏิรูป
การศึกษา ยกกระดับมาตรฐานและคุณภาพ กระจายอำนาจ
สู่เขตพื้นที่และสถานศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชน
เอกชนและท้องถิ่น ไปจนถึงเรื่องของการแก้ปัญหาและ
พัฒนาการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เรื่อง
สำคัญซึ่งเป็นนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลปัจจุบัน และ
ถือว่าเป็นปรัชญาพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ก็คือเรื่องการสร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่า
ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะพูดว่าเป็นครั้งแรก
ในวงการการศึกษาที่พูดถึงเรื่องนี้ไม่ได้ เพราะได้มีการนำ
เอาเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาสู่วงการศึกษาก่อนหน้านี้
แต่ถ้าจะพูดว่าเป็นครั้งแรกที่มีการประกาศ
นโยบายว่า เราจะยึดการสร้างความตระหนักสำนึกใน
คุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเราจะใช้ปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารและจัดการศึกษา รวมทั้ง
นำเข้าสู่สถานศึกษา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน

และจัดกิจกรรมเพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ให้เข้าใจ เข้าถึง และ ยึดเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตพอเพียงก็ถือได้ว่าเป็นครั้งแรก ขอย้อนไปดูความเป็นมาของเรื่องนี้สักเล็กน้อย เพราะเป็น เรื่องสำคัญ ประชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางดำเนิน ชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมี พระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 30 ปี ดังจะเห็นได้ว่าปรากฏความหมายเป็นเชิงนัยยะเป็นครั้งแรก ในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในปี 2517 ที่พระองค์ได้พระราชทานแก่คณะผู้เข้าเฝ้าทูล ถะอองฐิติพระบาทถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวันเฉลิม พระชนมพรรษา 5 ธันวาคม 2517 แต่ตอนนั้นไม่ได้ พระราชทานเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง แต่ โดยสาระก็คือเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระราชทานอีกครั้ง หนึ่งในปี 2540 ขออันเชิญบางส่วนในพระราชดำรัส ปี 2517 ความว่า “คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่า เมืองไทยล้ำสมัย จะว่าเมืองไทยเซย จะว่าเมืองไทย ไม่มีสิ่งที่ทันสมัย แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยอยู่พอกิน มีความสงบและทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธานในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกินมีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอกอยู่ พอกินได้ เราก็จะยออดยิ่งยออดได้ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้ กำลังตก กำลังแย่ กำลังยุ่ง เพราะแสวงหาความยิ่งยวด ทั้งในอำนาจ ทั้งในความก้าวหน้า ทางเศรษฐกิจ ทางอุตสาหกรรม ทางลัทธิ ฉะนั้นถ้าทุกท่าน ซึ่งถือว่า ผู้ที่มีความคิดและอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้อื่นซึ่งมี ความคิดเหมือนกันช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีเป็นดี พอสมควร ขออย่า พอควร พออยู่ พอกิน มีความสงบ ไม่ให้ผู้อื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ก็จะเป็นของ ขวัญวันเกิดที่ถาวร ที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล”

ยังไม่ได้มีถ้อยคำใดที่พูดถึงเศรษฐกิจพอเพียง จะมีก็แต่คำพอกอยู่ พอกิน พอสมควร นี่คือแก่นแท้ ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมไปถึงเรื่องของความสงบ เรื่องนี้พระราชทานไว้เมื่อปี 2517 แต่ที่มีพระราชดำรัส เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ชัด ๆ โดยทรงใช้คำว่าเศรษฐกิจ พอเพียงเกิดขึ้น ในปี 2540 ก็หมายความว่าอีก 23 ปี หลังจากที่พระราชทานไว้ในปี 2517 ในปี พ.ศ. 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัส ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อทรงชี้แนวทาง แก่พสกนิกรชาวไทย ช่วงที่ประเทศไทยเผชิญวิกฤตการณ์ ทางเศรษฐกิจ เราได้ผ่านประสบการณ์นี้มาด้วยกัน มีข้อความตอนหนึ่งว่า “การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ” ทำไม่ถึงพูดถึงเสือ ช่วงนั้นมีการทำนายกันว่าเศรษฐกิจ ไทยจะไปโหลด บางคนก็บอกว่าประเทศไทยจะเป็นนิคส์ เป็นแน็กส์ (ประเทศอุตสาหกรรมใหม่) บอกว่าเราจะเป็น เสือดตัวที่ห้า ของเอเชีย จึงได้มีพระราชดำรัสว่า “การจะ เป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพอกอยู่พอกิน และ มีเศรษฐกิจการเป็นอยู่อย่างพอกอยู่ พอกิน หมายความว่าอุมชูตัวเองได้ให้มีพอกเพียงกับตัวเอง” จะเห็นได้ว่าคำ ว่าพอกอยู่ พอกิน ที่พระราชทานไว้เมื่อปี 2517 ก็มา พระราชทานอีกเนื่องจากตอนนั้นเกิดปัญหาเศรษฐกิจ ให้พอกอยู่พอกิน ให้อุมชูตัวเองได้ ให้พอกเพียงกับตัวเอง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงชี้ให้เห็นแนวทางการดำเนินชีวิต และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ ระดับ ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา ประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง คำว่าสายกลาง ก็ต้องขีดเส้นใต้ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจให้ ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ก็ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง เพียงแต่

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง เราก็อยู่ได้ มีความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณความมีเหตุผล รวมถึงต้องมีระบบคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียรมีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อย่างกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าการประกาศนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและเป็นนโยบายของรัฐบาลด้วยข้อแรก เราจะเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นคุณธรรม นำความรู้ และยึดความตระหนัก สำนึกในคุณค่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่แท้จริงแล้วทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรับผิดชอบทำแผนพัฒนามาจนถึงแผน 10 ก็ได้ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ทางการศึกษาเมื่อเรานำมาเป็นนโยบายหลักสอดคล้องกับกับแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ก็จะต้องมียุทธศาสตร์ที่จะต้องนำไปปฏิบัติได้จริง จึงเป็นครั้งแรก ๆ ที่กระทรวงศึกษาธิการของเรา ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทยโดยเน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คณะรัฐมนตรีเห็นด้วย แล้วหลังจากนั้นก็ได้นำมาทำแผนปฏิบัติ เพื่อจะขับเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่สถานศึกษา ทั้งใช้เป็นหลักในการบริหารจัดการและใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน การทำกิจกรรมเพื่อจะสร้างความตระหนักสำนึกในเรื่องนี้ วัตถุประสงค์สำคัญก็เพื่อจะให้สถานศึกษานำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน บริหารจัดการสถานศึกษาให้เกิดผลปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ดำเนินชีวิตในพื้นฐานแห่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง มีนโยบายและเป้าหมายที่ชัดเจนว่าในรอบปี 2550-2554 เรามีเป้าหมายดังต่อไปนี้
 ระยะที่ 1 ในปี 2550 กำหนดให้มีสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต่ำกว่า 80 แห่ง เมื่อวันก่อนผมได้ประชุมคณะกรรมการที่ขับเคลื่อน เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ปรากฏว่าทำได้เกินเป้า และกำลังจะจัดให้มีการแสดงผลงาน ราว ๆ เดือนกันยายน ในระยะที่ 2 ปี 2551-2552 จะพัฒนาขยายเครือข่ายสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกระบวนการเรียน การสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทุกจังหวัด เพิ่มจาก 80 เป็น 800 สถานศึกษา ระยะที่ 3 ปี 2553-2554 ต้องการให้สถานศึกษานำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบท ของแต่ละสถานศึกษาให้ครบทุกแห่งทั่วประเทศ

ถ้าเราทำได้ตามเป้าหมายนี้ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็จะเป็นสาระการเรียนรู้ประจำและกิจกรรมประจำที่ทำต่อเนื่องจะกลายเป็นวิถีชีวิตของพวกเขา ในวงการศึกษาคครั้งนี้เป็นครั้งที่น่าชื่นใจ ที่ได้รับความร่วมมือภายในกระทรวงเป็นอย่างดี ทุกองค์กรหลักทำเต็มที่ ไม่ได้มีข้อยกเว้น ไม่ว่าจะพื้นฐาน สถานการศึกษาเอง ก็เป็นผู้ถ่ายทอดศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวง เป็นฝ่ายขับเคลื่อน พื้นฐานนำไปสู่การปฏิบัติ อาชีวะนำไปสู่การปฏิบัติ อุดมศึกษานำไปสู่การปฏิบัติ ได้มีการสำรวจสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ส่งเรื่องมา 93 แห่ง วิเคราะห์แล้วพบว่าทุกแห่งจัดให้มีการเรียนการสอนเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 73 แห่ง สอดแทรกไว้ในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เปิดสอนเป็นรายวิชา 42 แห่ง เปิดสอนในสาขาวิชา

และยกขึ้นเป็นสาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง 10 แห่ง ที่สำคัญไม่น้อยกว่านั้นก็คือ การนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปแก้ไขปัญหานี้สินของครู ก็ต้องชื่นชมว่า สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา เห็นว่าเรื่องการแก้ไขปัญหานี้สินของครู หาเงินมาให้ครูกู้ก็ดี ปรับโครงสร้างเพื่อให้ดอกเบี่ยลดลงก็ดี ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาที่ยั่งยืน การแก้ปัญหาระยะยาวจะต้องพัฒนาชีวิตด้วยเศรษฐกิจพอเพียง มีครุต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีวิทยากรประจำกลุ่ม สร้างเครือข่ายพันกว่าคน ให้รู้จักวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง เพราะถ้าครูรู้จักการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ก็คือลู่ทางที่จะทำให้หนี้สินลดไม่ไปเป็นหนี้สิน ส่วนมากมีหนี้สินเพราะความจำเป็น เพราะฉะนั้น เรื่องที่สอง ผมถือว่าเป็นเรื่องสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาในยุคนี้และเป็นเรื่องที่ประหม่นแล้วน่าพอใจ ว่าได้มีการนำเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่สถานศึกษาทุกระดับทุกประเภท แสดงให้เห็นว่าพวกเราชาวเสมาได้เดินตามรอยพ่ออย่างเต็มที่ ฝ่ายเอกชนที่มาพร้อมด้วยตั้งแต่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และบริษัท ห้างร้าน ต่างก็ชื่นชมว่า การศึกษาเราจริงในเรื่องนี้ และเขาก็พร้อมที่จะสนับสนุนนำเรื่องนี้ไปสู่องค์กรของเขาด้วย โดยการที่มาทำงานกับเรา เรียนรู้กับเรา และก็หวังว่าตรงนี้จะป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ได้ทำต่อเนื่อง และก็จะบังเกิดผลตามแนวปรัชญาที่ได้พระราชทานไว้

“

ก็แท้จริงแล้วทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รับพิดชอบกำเเพนพัฒนามาจนถึง ๑๐ ก็ได้ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักของ ๑๐ เเพนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ

”

เรื่องที่สาม ก็คือเรื่องประกาศนโยบายว่าเราจะมีการพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทุกฝ่ายที่มาที่การศึกษาว่าปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากการศึกษาที่ยังไม่ดีพอ เขาโทษการศึกษา พอเกิดเหตุดังที่กำลังเป็นอยู่เขาก็บอกว่าจะทำให้เกิดความสงบสันติสุขที่สถาพรยั่งยืนก็ต้องอาศัยการศึกษา จะต้องเป็นปัจจัยสำคัญของการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เราถึงต้องประกาศนโยบายหนึ่งข้อ เรื่องการแก้ปัญหาและการพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่พิเศษเขตเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยุทธศาสตร์ของการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรายึดแนวทางที่ทรงแนะนำให้ใช้ในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้พระราชทานแนวคิดสมานฉันท์ ตามยุทธศาสตร์พระราชทานไว้ เมื่อ 5 ธันวาคม 2549 ได้แก่ **“เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา”** อธิบายความได้ว่า

เข้าใจ ปัญหาของอดีตด้วยความจริง ความยุติธรรม ความพร้อมรับผิดและการให้อภัย

เข้าถึง แนวทางแก้ไขความรุนแรงในปัจจุบันด้วยสันติวิธีและสานเสวนา

พัฒนา อนาคตสังคมไทยด้วยความทรงจำจินตนาการและความไว้วางใจ พร้อมรับความเสี่ยง

ถามว่าเราได้เอาแนวคิดสมานฉันท์ตามยุทธศาสตร์พระราชทาน มาใช้ในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างไรหรือไม่ ในกระบวนการที่เราใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนา นั้นเราใช้เวลาอยู่นานพอสมควรที่จะทำความเข้าใจปัญหาของพื้นที่นั้น เพราะถ้าเราไม่เข้าใจเราก็จะแก้ปัญหาไม่ถูก และมันอาจจะเพิ่มปัญหาขึ้น ผมได้เสนอคณะรัฐมนตรีตั้งคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานเอง แล้วก็คัดผู้คนในพื้นที่ ๆ มีทุกฝ่าย

กรรมการโดยตำแหน่งจะเลือกเฉพาะที่เกี่ยวข้องจริง ๆ แล้วก็อาศัยสถาบันรามจิตติ สกว. ได้สนับสนุนทางการวิจัยค้นคว้า เพื่อให้เราได้ข้อมูลที่เพียงพอและถูกต้องสำหรับมากำหนดยุทธศาสตร์ กว่าที่เราจะเข้าใจจนกระทั่งเป็นข้อยุติที่ไม่มีข้อโต้แย้ง ใช้เวลาหลายเดือน บางคนก็มาตำหนิว่าไม่เห็นทำอะไรเลย ที่จริงเราทำเพราะขณะที่ทำยุทธศาสตร์เราก็ต้องให้การศึกษาแก่เยาวชนไปด้วย ไม่ใช่ว่าหยุดเรียนเพื่อทำยุทธศาสตร์ ครูของเราเสี่ยงตายรายวัน ก็จะต้องเปิดเรียนทันทีที่สถานการณ์ไม่รุนแรง เพราะทุกคนมุ่งที่จะให้การศึกษาแก่เด็ก เราใช้ขั้นตอนในการเข้าใจหลายวิธี และในที่สุดเมื่อเรามั่นใจในข้อมูลที่พร้อมและเพียงพอแล้วเราก็เข้าสู่ยุทธศาสตร์ของการเข้าถึง นั่นคือการใช้สานเสวนา มีการพูดคุยสอบถามแลกเปลี่ยนข้อมูลข้อคิดเห็นที่กว้างขวางที่สุดและถือเป็นหลัก

การทำยุทธศาสตร์นี้ไม่เคยประชุมนอกพื้นที่ เราจะเวียนประชุมอยู่ใน 3 จังหวัด นราธิวาส ยะลา ปัตตานี เพื่อให้คนในพื้นที่สะดวกและให้มีโอกาสดูสถานการณ์ที่เป็นจริงไปสัมผัสของจริงด้วยกระบวนการเข้าถึงเข้าใจแล้ว ก็มองอนาคตของการศึกษาในพื้นที่นั้นว่าจะมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร ที่ให้มีความเสี่ยงน้อยที่สุด และเมื่อทำได้แล้วจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนเราจึงใช้ชื่อยุทธศาสตร์ของเราว่า “การศึกษาเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข” โดยคิดถึงการศึกษาในความสัมพันธ์กับความมั่นคงว่า ถ้าการศึกษามีส่วนเสริมสร้างความมั่นคง เราต้องเสริมอะไรเพื่อความมั่นคง พื้นที่นั้นเราพูดกันมากถึงความไม่เป็นธรรม แต่เราก็มีปัญหาเรื่องความเป็นไทย เรื่องภาษา เรื่องความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเป็นความแตกต่างที่ท้าทาย ถ้ารู้จักใช้ความแตกต่างนั้นมาจัดการการศึกษาให้ดีก็จะแก้ปัญหาได้ พูดถึงการศึกษ

“ คำว่า ครู นั้นเป็นคำที่สูงยิ่ง เพราะถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพบูชา ครูเป็นเหมือนคำศักดิ์สิทธิ์ ครูเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ และเป็นผู้ถ่ายทอดความประพฤติ วิธีคิดและความดีงามทุกอย่าง ซึ่งจะสร้างให้เป็นบุคคลที่ดี ”

เพื่อการอาชีพการงาน พุฒถึงการพัฒนาการศึกษา ตั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามในภูมิภาคนั้นต้องได้รับการส่งเสริมและการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับความเห็นชอบจาก ค.ร.ม. ไปเมื่อเดือนที่แล้ว และเป็นฉบับที่ทุกฝ่ายเห็นด้วยและพร้อมจะนำไปสู่การปฏิบัติ หวังว่าเมื่อร่วมกันทำยุทธศาสตร์ โดยน้อมนำเอาแนวคิดสมานฉันท์ยุทธศาสตร์พระราชทานไปทำแล้วก็น่าจะได้รับการสืบต่อสานต่อให้เกิดผลเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของจังหวัดชายแดนภาคใต้

เนื่องจากวันนี้เป็นวันครู ผมขอถือโอกาสนี้ อัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพวกเราชาวกระทรวงศึกษาธิการเห็นว่า พระองค์ทรงเป็นร่มเกล้าของการศึกษาไทย และเป็นบรมครูของแผ่นดิน ขออัญเชิญพระราชดำรัสพระราชทานแก่ คณะครูจัน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2524 มาเป็นมิ่งขวัญวันครู ความว่า “ครูนั้นจะเป็นครูจัน ครูฝรั่ง ครูแขก ชาติใดก็ตาม ผู้ที่เป็นครูนั้นจะต้องมีจิตใจที่สูง ถ้าครูได้มีจิตใจสูงก็จะทำงานของตนด้วยความสำเร็จ จะเป็นที่นับถือของลูกศิษย์ และเป็นที่ยกย่องของผู้ที่เป็นประชาชนทั่ว ๆ ไป ใช้คำว่า ครูนั้นดูเป็นเหมือนต่ำกว่าคำอาจารย์ แต่ความจริงคำว่า ครูนั้นเป็นคำที่สูงยิ่งเพราะถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพบูชา ครูเป็นเหมือนคำศักดิ์สิทธิ์ ครูเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ และเป็นผู้ถ่ายทอดความประพฤติวิธีคิดและความดีงามทุกอย่าง ซึ่งจะสร้างให้เป็นบุคคลที่ดี” ก็ขออัญเชิญพระราชดำรัส มาเป็นมิ่งขวัญของครูเพียงเท่านี้